

Mennobart van Eerden & Peter Key

Inleiding

Het broedgebied van de in Nederland doortrekkende goudplevieren (*Pluvialis apricaria*) strekt zich uit van Scandinavië tot ver achter de Oeral (Voous, 1960) in Aziatisch Rusland. De soort leeft in het zomerhalfjaar in de boreale tot subarctische toendra's en hoogvlaktes en verlaat de broedgebieden in het winterhalfjaar om naar West-Europa te komen. Dit trekbeeld is typisch voor vele soorten steltlopers die in de noordelijke streken broeden (Boere, 1976). Een groot aantal van deze soorten pleistert gedurende een deel van het winterhalfjaar in zoutwater-getijdegebieden waar zij hun voedsel zoeken op de bij laag water droogvallende gebieden. Een relatieve schaarste aan dergelijke wadgebieden waar deze vogels voorkomen maakt het, althans in West-Europa, mogelijk aantalschattingen te geven voor de populatiegrootte (Spitz, 1969; Prater, 1976). De concentratievorming op de hoogwater-vluchtplaatsen vergemakkelijkt het opsporen en daarmee het tellen van deze vogels.

Andere steltlopers uit de noordelijke broedgebieden trekken snel door (bontbekplevier, groeppootruiter, zwarte ruiter e.a.) of pleisteren in kleine aantallen in de West-Europese Waddengebieden (franjepoten, kleine strandloper, Temmincks strandloper, snippen en kleine ruitersoorten). Voor een belangrijk deel betrekken zij hun voedsel uit de weke zoetwaterbodems zodat de vogels op tal van plaatsen in West-Europa hun trek kunnen onderbreken. De verspreiding is maximaal en

het tellen op grote schaal is ondoenlijk.

Een derde categorie steltlopers wordt gevormd door die soorten, die tijdens de trek gebruik maken van de door de mens gevormde of beïnvloede fourageergebieden zoals kultuurgraslanden, akkerbouwgebieden, boezemlanden en kwelders. Hoewel uitgestrekt wat de totale oppervlakte betreft, maakt de overzichtelijkheid van dergelijke gebieden tellen in principe mogelijk. Kievit, kempiaan, goudplevier en regenwulp zijn steltlopers uit deze groep die in grote aantallen in Nederland doortrekken.

Met dit artikel willen wij laten zien aan de hand van de goudplevier dat het tellen op deze schaal mogelijk is en hiermee tevens een stimulans geven in de richting van voortgezet onderzoek omtrent de betekenis die onze graslanden hebben, ook buiten de broedtijd, voor doortrekkende steltlopers. Door tellingen op deze schaal uit te breiden tot buiten onze landsgrenzen kunnen we mogelijk, althans voor wat betreft de goudplevier, een schatting geven van de omvang van de totale populatie die in West-Europa overwintert.

Methode

Doordat één van ons beschikte over frekvent gehouden jarenlange telgegevens van goudplevieren was het mogelijk een geschikte datum in het voor- en najaar te kiezen. Gekozen werd voor

het weekeinde van 20-21 november 1976 en 2-3 april 1977, beide gelegen in de periode van de verwachte hoogste aantallen. Beide data waren streefdata waarbij het mogelijk was dat afgelegen gebieden in de daaraan aansluitende data geteld konden worden. Voor beide tellingen werd meer dan 90% van het onderzochte gebied op de streefdata geteld.

In principe werd heel Nederland geteld te weten die terreinen die gelegen zijn in onze belangrijke grootschalige agrarische gebieden. Met uitzondering van Drenthe dat grotendeels integraal werd geteld, zijn de pleistocene gronden in Overijssel, Gelderland, Utrecht, Noord-Brabant en Limburg niet geteld. Met uitzondering van Limburg zijn in deze gebieden flinke steekproeven genomen in geschikt lijkende graslandgebieden.

Iedere teller kreeg een voorgedrukt telformulier en een gedeelte van een topografische kaart betreffende het integraal te tellen gebied. Gevraagd werd de concentratie goudplevieren apart te noteren zodat onder andere gegevens werden verkregen over groeps-grootte en exacte plaats van voorkomen.

Op grond van Groningse ervaring werd uitgegaan van een gemiddelde telsnelheid van 1000 ha. per uur zodat per teller meestal niet meer werd uitgegeven dan 5000 ha. Sommige rastellers konden echter over twee dagen meer dan 20.000 ha. afkijken.

In principe bleven de tellers op de wegen in hun gebied. Tot ca. 1 km. vanaf de weg is bij goed zicht, het omringende gebied goed te overzien, op dijkes om laaggelegen polders kan dit

Starnmeer (Noord-Holland) - oktober 1978

*Dit artikel kwam tot stand in samenwerking met het R.I.N. te Leersum.

meer zijn. De telling is niet gebonden aan een bepaalde tijd omdat het getijregiem met uitzondering van gebieden in de uiterste kuststrook, ontbreekt. De tellers verplaatsten zich per fiets, bromfiets of auto, soms lopend of per boot.

In beide telperioden werd vrijwel het gehele oppervlak aan geschikte fourageerbiotoop in Nederland geteld op goudplevieren, dat wil zeggen ruim twee miljoen ha!

Bij de presentatie is gekozen voor de bekende 5x5 km. hokken die ook bij het Atlasproject worden gebruikt en waarvan de koördinaten via topografische kaarten vastliggen.

Resultaten en discussie

aantallen en fourageergebieden

In Nederland werden in november 1976 en in april 1977 respectievelijk 405.000 en 285.000 goudplevieren geteld. In tabel 1 zijn de aantallen per provincie

weergegeven. Op de meeste formulieren werd nauwkeurig vermeld of de vogels zich bevonden op grasland, bouwland of boezemland dan wel vliegend werden waargenomen. In de provincie Friesland werd een deel van de goudplevieren op boezemland aangetroffen. Hieronder vallen drasse meeroevers, blauwgraslanden en kwelders; land dat in het voorjaar (april) nog nat is met een nog niet op gang gekomen begroeiing.

Het blijkt dat de goudplevieren echte graslandvogels zijn in het winterhalfjaar (tabel 2). In november bevond zich 95%, in april 77% van de opgegeven aantallen op graslanden. Op bouwlanden meestal braakliggend en grof geploegd, soms bewerkt en ingezaaid werden de plevieren meest rustend waargenomen. Hetzelfde geldt voor de boezemlanden tijdens de apriltelling. De vogels fourageerden steeds in groepen op kort veelal begrast grasland. Het zijn de grote graslandpolders, droogmakerijen en het open

Tabel 1: Aantal getelde goudplevieren (*Pluvialis apricaria*) in Nederland in november 1976 en april 1977.

	aantallen		percentages	
	november 76	april 77	november	april
Groningen	66.747	82.395	16.5	28.8
Friesland	121.595	69.334	30.0	24.2
Waddeneilanden	13.747	4.384	4.0	1.5
Drenthe	1.120	2.059	0.3	0.7
Overijssel	17.401	18.415	4.3	6.4
IJsselmeerpolders	251	200	0.1	0.1
Gelderland	7.231	3.771	1.8	1.3
Utrecht	10.750	3.527	2.7	1.2
Noord-Holland	98.296	39.175	24.3	13.7
Zuid-Holland	43.058	39.189	10.6	13.7
Zeeland	21.003	22.718	5.2	8.0
Noord-Brabant	3.955	1.410	1.0	0.5
Totaal	405.164	286.577	100.0	100.0

Tabel 2: Procentuele verdeling van goudplevieren (*Pluvialis apricaria*) over grasland, bouwland en overvliegend (april en november) en onbekend (november).

	november 1976			april 1977		
	grasland	bouwland	overvliegend of onbekend	grasland	bouwland	overvliegend
Groningen	98.8	0.4	0.8	75.6	20.8	3.6
Friesland	96.7	1.4	1.8	87.7	12.3*	?
Drenthe	93.5	1.8	4.7	79.1	6.7	14.1
Overijssel	98.6	-	1.4	93.0	5.6	1.4
Gelderland	98.4	1.6	-	88.0	11.0	1.0
Utrecht	91.0	7.0	2.0	?	?	?
Noord-Holland	95.5	1.1	3.4	81.1	4.7	13.9
Zuid-Holland	96.8	0.1	3.1	93.5	5.9	0.6
Zeeland	77.9	15.6	6.5	13.7	79.7	6.6
Noord-Brabant	97.9	2.1	-	27.0	66.8	6.2
Totaal	95.8	1.9	2.3	77.5	18.9	3.6

(ⁿ nov. = 370.000)

* = bouwland + boezemland

(ⁿ apr. = 267.000)

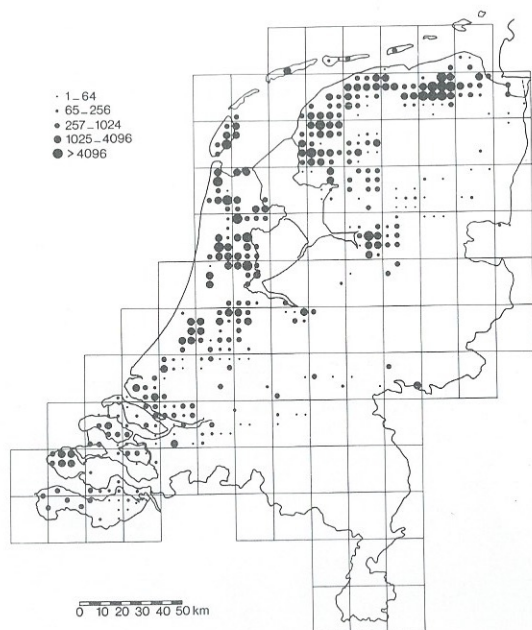

terpenlandschap in Groningen en Friesland waar de grootste concentraties zich bevonden (figuur 1 en 2). Kleinschalige gebieden door smalle kavels met bossages ertussen zoals we die veel in diluviaal Nederland vinden worden gemeden. Daarentegen staat wel vast dat groot-schalige gebieden zonder veel opgaande begroeiing met een korte vegetatie de voorkeur genieten als voedselgebied. In Nederland zijn deze gelegen in die gebieden die na de laatste ijstijd aan de invloed van de zee zijn onttrokken en met uitzondering van delen van Noord-Holland, Friesland en Utrecht, die uit veen of klei op veen bestaan, zijn dit oude en jonge zeeklei gebieden.

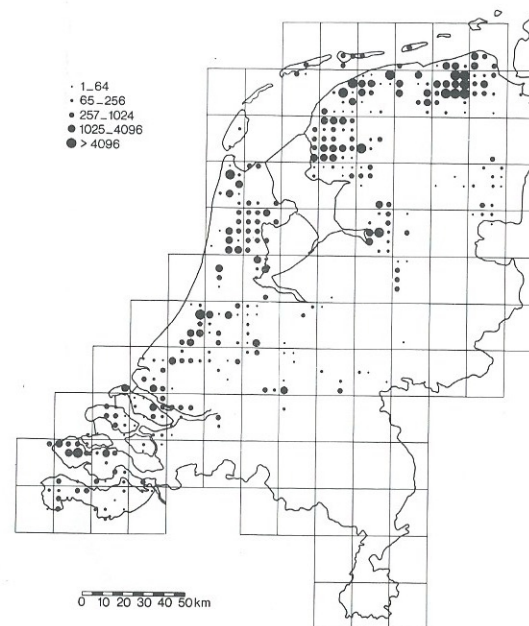
bij de tellingen in april en november

Het aantal vogels dat tijdens de beide tellingen werd geteld verschilde sterk (zie tabel 3). Dit verschil kan verklaard worden uit het verloop van de trek in voor- en najaar. Uit intensieve tellingen in Groningen blijkt dat in het najaar de grootste aantallen goudplevieren voorkomen vlak voor het invallen van de vorst, dus laat in de herfst. Mogelijk krijgen we in de herfst steeds meer vogels uit noordelijker streken en is er weinig doorstroming naar het zuiden. In maart en april is het aantalsverloop veel grilliger zodat er waarschijnlijk

Figuur 1: Verspreiding van de goudplevier in Nederland tijdens de telling op 19-24 november 1976. De aantallen zijn weergegeven per 5x5 km. blok waarvan de koördinaten overeenkomen met die van het Atlasproject.

Figuur 2: Verspreiding van de goudplevier in Nederland tijdens de telling op 2-3 april 1977. De aantallen zijn weergegeven per 5x5 km. blok waarvan de koördinaten overeenkomen met het Atlasproject.

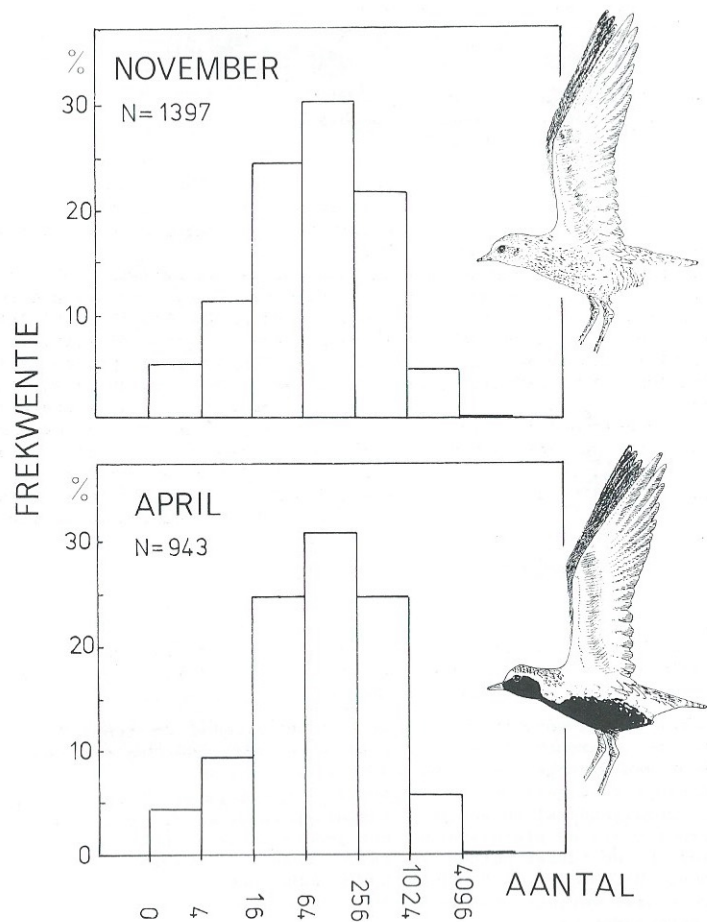
Tabel 3: Gemiddelden en maxima van uurhokken (5 x 5 km.) met meer dan 1500 goudplevieren, uitgesplitst voor verschillende provincies. Aantal uurhokken ().

	gemiddelde		maksimum	
	november	april	november	april
Groningen	4540 (11)	4605 (14)	7844	10831
Friesland	4494 (22)	3104 (17)	21021	8249
Noord-Holland	3564 (24)	3619 (6)	11720	5966
Zuid-Holland	3052 (9)	3477 (7)	10680	8124
Overijssel	3061 (3)	3599 (4)	4220	6763
Zeeland	2165 (4)	2682 (3)	3021	4200
Rest	2137 (2)	-	2773	-
Nederland	3786 (75)	3641 (51)	21021	10831

sprake is van een aantal snel opeenvolgende trekgolven waardoor het maximaal aanwezige aantal vogels dat tegelijk geteld kan worden geringer is. Het is daarbij opvallend dat de gemiddelde groeps grootte bij de pleisterende vogels niet verschilde tussen beide tellingen (figuur 3). Ook op grotere schaal vertoont het voorkomen van goudplevieren sterke overeenkomsten in beide telperiodes. Zo worden grotendeels dezelfde gebieden benut (figuren 1 en 2) en bestaat er een opvallende gelijkheid in aantallen voor

de betere gebieden. In tabel 3 zijn per provincie voor uurhokken met meer dan 1500 goudplevieren het gemiddelde en het maksimum weergegeven. Het blijkt dat de aantallen in deze "favoriete" gebieden het grootst zijn in noordoost Nederland en het laagst in zuidwest Nederland. Nader onderzoek zal moeten leren hoe deze verdeling van de aantallen tot stand komt. Het is wel vast komen te staan dat de vogels bepaalde polders en zelfs bepaalde kavels sterk prefereren boven andere en dat veelal jaren achtereen.

Figuur 3: Verdeling van de groepsgrootte bij pleisterende goudplevieren tijdens de landelijke tellingen in november 1976 en april 1977. Het aantal getelde groepen in iedere aantalsklasse is uitgedrukt als percentage van het totaal.

Dank

Onze dank gaat uit naar de vele (nog) niet met name te noemen tellers, de koördinatoren A. van Dijk, G. van Dijk, F. Mayenburg, J. Nap, G. Slob, A. Timmerman Azn., H. van Vugt, P. Zomerdijk e.a., het Rijksinstituut voor Natuurbeheer en het Staatsbosbeheer alsmede naar D. Visser voor het tekenen van figuren 1 en 2.

Konklusies

1. Integrale tellingen op landelijk nivo van graslandvogels als de goudplevier is dankzij de medewerking van vele tellers goed mogelijk.
2. Bij de tellingen van 20-21 november en 2-3 april 1977 werden in Nederland respectievelijk 405.164 en 286.577 goudplevieren geteld.
3. Grootschalige graslandpolders in onze kustprovincies vormen het belangrijkste biotoop voor de fouragerende vogels.
4. De landelijke tellingen zijn in de toekomst het meest zinvol wanneer ze deel uitmaken van een internationaal programma om uiteindelijk een schatting

Literatuur

- Boere, G.C. 1976. The significance of the Dutch Waddenzee in the annual life cycle of arctic, subarctic and boreal waders. Part 1. The function as a moulting area. *Ardea* 64: 210-291.
- Prater, A.J. 1976. The distribution of coastal waders in Europe and North Africa. *Proceedings Int. Conf. on Conservation of Wetlands and Waterfowl Heiligenhafen 1974*: 255-271.
- Spitz, F. 1969. Present extent of knowledge of the number of waders wintering in Europe, the Mediterranean basin and North Africa. *I.W.R.B.-Slimbridge*.
- Voous, K.H. 1960. *Atlas van de Europese vogels*. Amsterdam.

te kunnen geven omtrent de populatiegrootte van de soort. 5. De maand november lijkt het meest geschikt om een dergelijke internationale telling te houden.

Summary

This paper deals with the results of two country wide surveys of Golden Plover (*Pluvialis apricaria*) in the Netherlands during 20-21 November 1976 and 2-3 April 1977. In both counts all suitable habitat was covered (over two million ha) and the totals amounted for November 405.164 and for April 286.577 exx. respectively (table 1). Most birds stayed on pasture land in the vaste, treeless polder landscape typical for the low laying areas in our country (figs. 1 & 2)(table 2). Mean flock size did not differ in both counts nor did mean density in the best areas (table 3). November is supposed to be the most convenient month for international counting.

Adressen: M.R. van Eerden
Zoölogisch Laboratorium
Kerklaan 30,
Haren (Gr.).

P.G. Key
Molenstraat 36,
Diessen (N-B).

-Kort overzicht van enkele recente provinciale goudplevierentellingen-
(19/20 november 1977 en 15/16 april 1978)

Gestimuleerd door de resultaten van de nationale goudplevierentellingen werden op 19/20 november 1977 in Groningen en Noord-Holland weer tellingen gehouden. In het voorjaar 1978 bleek ook in andere provincies weer belangstelling te bestaan. Op 15 en 16 april 1978 zijn toen op vrij grote schaal weer gegevens verkregen over de aantallen doortrekkende goudplevieren.

De resultaten van deze tellingen zijn samengevat in onderstaande tabel:

	november 1977	afwijking t.o.v. november 1976
Groningen	76.702	+ 15%
Noord-Holland (incl. Texel)	78.100	- 27%
	15/16 april 78	afwijking t.o.v. 2/3 april 77
Groningen	51.000	- 40%
Noord-Holland (incl. Texel)	55.046	+ 14%
Friesland	51.272	- 16%
Overijssel *	18.124	0%
Drenthe	827	
Gelderse rivieren- gebied	107	
Utrecht	+ 3.500	

*hiervan bijna 15.000 in de IJsseldelta

Duidelijk blijkt dat deze tellingen het beeld bevestigen dat grote aantallen goudplevieren in Nederland kunnen verblijven.

TOEKOMSTIGE GOUDPLEVIERENTELLINGEN

Het aantal van ongeveer 400.000 goudplevieren dat in november 1976 in Nederland werd geteld, overtrof de stoutse verwachtingen.

Het is van belang na te gaan of dit beeld in de komende jaren wordt bevestigd. Daarom is besloten na overleg met een aantal waarnemers in verschillende provincies ook dit najaar weer 'n landelijke telling te organiseren. Deze zal plaats vinden op
25 en 26 november 1978.

Hopelijk zijn dan de meeste goudplevieren in de landen rond de Noordzee aanwezig. In het meest ideale geval ligt in die periode de vorstgrens in het Baltisch gebied, zodat uit Skandinavië en de Oostzeelanden de goudplevieren dan al zijn weggetrokken. Doortrek naar het Middellandse zeegebied heeft dan nog niet plaatsgevonden.

Ook zal er weer een voorjaarsstelling worden georganiseerd in het weekend van 31 maart - 1 april 1979.

Inmiddels is er ook contact opgenomen met vogelwaarnemers in België, Denemarken en N.W.-Duitsland om gelijktijdig te tellen. Met het I.W.R.B. heeft overleg plaatsgevonden om in de nabije toekomst een internationale telling te organiseren. Op die wijze kan een beeld worden verkregen van de aantallen goudplevieren die zich tijdens de trek gelijktijdig ophouden in noordwest Europa.

ANDERE STELTLOPERS

Het inventariseren van goudplevieren heeft de aandacht gevestigd op de andere op grasland fouragerende steltlopers, zoals wulpen en kemphanen. In verschillende provincies is het mogelijk gebleken die vogels gelijktijdig mee te tellen. Hoewel het eerste doel van de goudplevierentelling gericht is op het verkrijgen van zo nauwkeurig mogelijke informatie over de goudplevier, zal aan de tellers in een aantal provincies worden gevraagd ook wulpen en kemphanen mee te tellen. Uit de gegevens die over deze soorten al werden verkregen, zijn interessante bijzonderheden bekend geworden over onder meer fourageer- en slaapplaatsen. In dit verband zijn meer gegevens zeer gewenst.

Voor nadere informatie over de tellingen en over meer gedetailleerd onderzoek dat plaatsvindt, kunt u zich wenden tot: Mennobart van Eerden, Zoöl. Laboratorium, Kerklaan 30, Haren Gr. tel. 050-116022.

Dirk Tanger, Starnmeer 3, 1489 PJ De Woude NH.

